

(Fortsættelse 55):

FORHISTORIEN I MIT EGET TILFÆLDE

Den følgende beretning vil primært komme til at handle om min tid som animator-elev, animator-assistent og om mine tidligste selvstændige opgaver som animator på den første danske langtegnefilm "Fyrtøjet". Filmen blev produceret i årene 1943-45, altså under den tyske besættelse af Danmark, men den fik først dansk urpremiere i København omtrent på etårsdagen for befrielsen, nemlig i storbiografen Palladium den 16. maj 1946.

De lige knapt to år, fra juli 1943 til en uges tid ind i juni 1945, som jeg havde ansættelse hos produktionsselskabet Dansk Farve- og Tegnefilm A/S, var ikke alene meget interessante og uhyre spændende, men også virkelig lærerige, og de blev på flere måder afgørende og bestemmende for mit fremtidige liv og virke inden for tegnefilmbranchen.

Der knyttede sig imidlertid en særlig omstændighed til min start som animator - eller tegnefilmstegner, som det almindeligvis kaldtes dengang - nemlig den, at jeg kun lige var fyldt 14 år og netop kort forud havde forladt skolen efter afgangseksamen fra 2. Fri Mellem, i øvrigt med udmærkelse og - til min egen store overraskelse - flidspræmie i form af et armbåndsur. På urets bagside var mit navn og afgangsdatoen til min store stolthed indgraveret. Men jeg må med skam sige, at den flittigste lektielæsning præsterede jeg mest i frikvartererne. Men jeg var en absolut "Benjamin" blandt "Fyrtøjet"s hovedtegnere eller "nøgletegnere" (begrebet vil blive forklaret senere) - sådan kaldtes animatorer dengang herhjemme - hvis alder lå mellem 23 og 28 år, og blandt de såkaldte hoved- eller nøgletegnere blev jeg snart regnet, takket være mit relativt særlige talent for at tegne og - ikke mindst - animere, dvs. give de tegnede figurer liv eller få dem til at bevæge sig.

En passant kan det indskydes, at begreber som "animation" og "animator" var så godt som ukendt for os danske tegnefilmstegnere dengang. Begreberne var derimod velkendte og dagligdags i Amerika, tegnefilmens Mekka, hvor det dengang som nu stod som det faglige indbegreb af tegnefilmmediets "sjæl".

Imidlertid var der også et par enkelte andre tegnere, der ikke var meget ældre end mig, men de to, jeg her tænker på, fik dog ikke selvstændige animationsopgaver, men arbejdede som såkaldte "mellemtegnere" for nogle af de andre animatorer. De to unge tegnere var Ib Steinaa (1927-87) og Kaj Pindal (f. 1927), der altså begge var omkring 16 år i 1943 og dermed omkring to år ældre end mig, og som både sammen og hver for sig senere skulle komme til at skabe sig en relativt betydelig karriere inden for tegnefilmbranchen.

Men den forholdsvis unge alder gjaldt dog nok også for en del af de såkaldte "optræks- og farvelægningspiger", der for de flestes vedkommende virkede meget unge og sikkert endnu kun har været i teenageårene. Dengang begyndte vel nok flertallet af både mænd og kvinder tidligt på arbejdslivet. Uddannelse i et håndværks-, butiks- eller kontorjob var ikke så almindeligt, som det senere blev, for slet ikke at tale om de videregående uddannelser, der krævede studentereksamen, som virkelig var en relativt stor sjældenhed i de dage og helt frem til omkring 1960'erne.

Men for at fortælle noget om, hvorfor og hvordan jeg i det hele taget kom til at beskæftige mig med tegnefilmmediet i almindelighed, og med langtegnefilmen "Fyrtøjet" i særdeleshed, vil jeg begynde med en slags forhistorie. Nemlig dels min egen og dels bemeldte films, sådan som jeg husker det og så langt min viden og indsigt rækker.

Det var som sagt i det ovenfor skitserede politiske og samfundsmæssige 'klima', at danskerne levede deres dagligdag under Besættelsen, og det var i det samme klima, at langtegnefilmen "Fyrtøjet" blev skabt. Men for ikke at udfordre læserens tålmodighed skal jeg herefter fortrinsvis kun omtale min egen medvirken til nævnte films på mere end en måde enestående produktion.

På det vedhæftede foto ses en del af det personale, som arbejdede på tegnestuen i Frederiksberggade 28 fra hen på eftersommeren 1943. Det er siddende forrest fra venstre: Børge Hamberg, Frede Henning Dixner, Harry Rasmussen og Finn Rosenberg. Stående fra venstre ses Mogens Mogensen, Preben Dorst, Otto Jacobsen, Karen Margrethe Nyborg, Kaj Johnsen, Bjørn Frank Jensen og Torben Strandgaard. – Foto: © 1943 Arne "Jømme" Jørgensen.FOTO 184

Det siger næsten sig selv, at det stigende antal medarbejdere stillede krav til en omrokering af borde og stole, så alle kunne få en rimelig god plads, hvor det i alle tilfælde krævede og slidsomme arbejde kunne foregå i god ro og orden. Men mærkværdigvis lykkedes det at arrangere sig til alles tilfredshed. Der herskede normalt og for det meste en god og rar stemning på tegnestuen, og personalegrupperne: nøgletegnere, mellemtegnere og optræks- og farvelægningspigerne, kom i al almindelighed godt ud af det med hinanden og hverandre. Det viste sig da også, at der blev knyttet venskaber, som for nogles vedkommende kom til at vare stort set hele resten af livet. Og naturligvis hændte det også, at nogle af pigerne blev lune på enkelte af de mandlige medarbejdere og omvendt. Derfor kunne der også forekomme indbyrdes jalousi mellem pigerne, når et par af dem var forelsket i den samme fyr. Det var særlig Børge Hamberg, Bjørn Frank Jensen og Preben Dorst, der var genstand for pigernes sværmeri, medens en lidt ældre mand, som f.eks. Otto Jacobsen, havde problemer med at tiltrække sig pigernes amourøse opmærksomhed. Han var 28 år i 1943, mens pigernes gennemsnitsalder lå omkring de 19-20 år

Selvom de ikke var uimodtagelige for pigernes ømme blikke, var hverken Børge Hamberg eller Bjørn Frank frie på kærlighedsmarkedet, for Børge var forlovet med den kønne og begavede Bodil Petersen, som han senere blev gift med, og det samme gjaldt Bjørn Frank, der var engageret med sin smukke fotomodel, Edel Hansen, som han også blev gift med, medens vi arbejdede på "Fyrtøjet". Både Preben Dorst og Otto Jacobsen var derimod ledige på ægteskabsmarkedet, og for Dorsts vedkommende endte det da også med en kærlighedsaffære med den kønne Annelise Clausen, et forhold, der dog ikke var holdbart. Men endnu senere giftede han sig med Bitten Alice Andersen, og parret fik en datter sammen.

Her skal også nævnes, at et af de første bude hos Dansk Farve og Tegnefilm A/S, hed Erik Nielsen, men han blev til daglig kaldt "Pluto", formentlig på grund af sit langagtige ansigt og store ører. Han havde haft børnelammelse som barn, men var kommet sig nogenlunde over sygdommen, som dog havde efterladt sig mén i form af et vist besvær med at styre kroppen og især benene. Men "Pluto" viste sig at være en pligtopfyldende ung mand på vel omkring 14 år, altså jævnaldrende med mig. Uheldigvis for ham, havde han store ambitioner om at blive tegner, helst karikaturtegnere, men når sandt skal siges, ejede han ikke det mindste talent for at kunne tegne. Det var han godt selv klar over, men hans vilje til at ville lære at tegne var ukuelig i de mange år, han og jeg var venner.

"Bjørn", som så vidt jeg husker også hed Jensen til efternavn, fungerede hovedsagelig som ansvarlig for at animationstegninger, cels m.v. blev udvekslet mellem Dansk Farve- og Tegnefilm A/S' afdelinger i de forskellige bydele. Det

skete ved at materialet til en eller flere scener blev lagt i dertil indkøbte papkasser á 26x32 cm, som lige netop kunne rumme A4 ark. Til "Fyrtøjet" blev der kun brugt tegnepapir og celluloider og baggrunde i størrelsen A4. Panbaggrunde var naturligvis en undtagelse, men disse kunne i reglen rulles sammen, så de alligevel kunne ligge i en papkasse af den nævnte størrelse.

Som et vigtigt led i sine arbejdsopgaver skulle "Bjørn" eller "Largo" også holde orden på det efterhånden store arkiv af papkasser med diverse scener, som i Frederiksberggade stod på nogle af de hylde, der før Dansk Farve- og Tegnefilm A/S rykkede ind i lokalerne, havde stået tomme. Papkasserne var hver især markeret med sekvens- og scenenumre, og disse blev omhyggeligt registreret og holdt nøje regnskab med i en dertil beregnet regnskabsbog. På den måde vidste "Bjørn" altid lige præcis, hvor langt de enkelte scener var kommet i arbejdsprocessen, og hvilke scener, der befandt sig hvor og hvornår og hvorfor. Som nævnt af Mona Ipsen, var "Bjørn" oprigtig troende kristen og som sådan medlem af Kristelig Forening for Unge Mænd (KFUM), lige som han var en ivrig og engageret spejderleder for en gruppe spejderdrengene. Han tilbragte så vidt vides de fleste af sine weekender med spejdermøder og spejderture.

Nedenunder tegnestuen lå som nævnt Pihls Mælkeri på førstesalen, og her plejede nogle af os at tilbringe frokostpausen. Det var dog mest almindeligt at have madpakke med hjemmefra, men så kunne man nøjes med at købe et glas mælk til 10 øre, eller en lys øl til 15 øre. Stærkere drikke fandtes ikke på stedet. I øvrigt kunne måske især jeg ikke hurtigt nok komme tilbage til det spændende arbejde, for efter et halvt års forløb fik jeg stadig mere 'selvstændige' animationsopgaver. Det skete på den måde, at Børge Hamberg i stigende grad overlod det til mig også at tegne de tegninger, der i fagsproget kaldes "break downs". Det vil sige tegninger, der ikke er egentlige mellemtegninger, men som derimod kræver at man forstår intentionerne og tegner de nøgletegninger, som nøgletegneren med vilje har undladt at tegne. Primært for at spare tid. Sekundært for at oplære sin assistent i animationens ikke altid lige nemme eller lette kunst.

Så vidt jeg husker, var nogle af de første mellemtegnere, der blev ansat på tegnestuen i Frederiksberggade 28, som tidligere nævnt Arne "Jømme" Jørgensen, Bodil Rønnow og Erling Bentsen. Desuden drejede det sig om Mogens Mogensen og Torben Strandgaard og efterhånden mange flere, som jeg beklageligvis ikke længere kan huske navnene på. Dog husker jeg, at der senere på året dukkede en høj, tynd og tavs mand op, som hed Ib Jensen, der dog kun sad på tegnestuen i et kort tidsrum, førend han sammen med flere andre flyttede med Bjørn Frank ud til tegnestuen på Nørrebrogade. Han skulede lidt til mig, som om han misundte mig den position, jeg dels havde som

tegnestuens absolutte "Benjamin", og dels som følge af det åbenbare tegne- og animationstalent, jeg også var i besiddelse af. Ib Jensen var to år ældre med mig. Efter krigen skiftede han efternavnet til Steinaa, og det var med det navn, han senere blev kendt som en meget dygtig tegner og animator. Han og jeg kom en del år senere til at arbejde tæt sammen i mange år, nemlig fra 1959 til 1970, hvilket jeg skal fortælle mere om i kronologisk sammenhæng.

En af de mellemtegnere, der blev ansat kort efter at Bjørn Frank var rykket over på tegnestuen i Frederiksberggade 28, var Helge Hau, som netop specielt blev tilknyttet som mellemtegnere for Bjørn Frank. Det skulle snart vise sig, at Hau var den hurtigste af de mellemtegnere, der arbejdede på "Fyrtøjet". Det hang især sammen med, at Hau foretrak at arbejde hjemme på sin egen tegnestue, fordi han så også kunne passe sit sidejob, dels som vittighedstegner og dels som assistent for Mik. Derfor kom han efter aftale med Johnsen til at arbejde på akkordbetaling efter hvor mange tegninger, han kunne levere på en uge. Denne ordning var ikke efter Bjørn Franks hoved, idet han dels følte at hans animationstegninger ikke altid ville få førsteprioritet hos Hau, ligesom han noget skuffet måtte konstatere, at Haus hastværk i nogle tilfælde resulterede i mellemtegninger, der ikke altid var så veltegnede, som Bjørn Frank havde kunnet ønske sig.

En af de mest markante mellemtegnere på "Fyrtøjet" var som nævnt Helge Hau. Han arbejdede fortrinsvis som freelance, men sad lejlighedsvis på tegnestuen i Frederiksberggade 28 og nærmest sprøjtede sine mellemtegninger ud. Eftersom han stort set kun var mellemtegnere for Bjørn Frank Jensen, huede det ikke denne, som syntes at Haus mellemtegninger ofte var lidt for ufølsomt og bastant tegnet. Alligevel fik Hau et velfortjent ry som den mellemtegnere, der havde lavet flest mellemtegninger til "Fyrtøjet". På sine lidt ældre dage, var Helge Hau reklamechef hos Medicinalfabrikken Farrosen. Men han fortsatte med at tegne sine komiske og humoristiske tegninger hele livet.

Det hændte i perioder, at Helge Hau sad på tegnestuen i Frederiksberggade og arbejdede, men lige flittig og engageret var han altid. Han nærmest sprøjtede mellemtegninger ud, som vi havde hørt om at Anker Roepstorff havde gjort i sin tid på VEPRO. Men faktisk arbejdede alle på tegnestuen koncentreret og engageret, mere eller mindre naturligvis. Selv var jeg totalt og begejstret engageret i arbejdet, fast besluttet på at ville blive en god nøgletegner. Men for øvrigt gik dagene ikke kun med alvorligt og målrettet arbejde, for ind imellem bredte der sig en lettere løssluppen stemning, især blandt de mandlige tegnere. Det opstod som et naturligt behov eller en trang midt i travlheden, og ikke mindst på baggrund af den betydeligt mere alvorlige situation Danmark befandt sig i, og de dramatiske begivenheder, man næsten dagligt kunne høre om i radioen eller læse i aviserne. Godt nok var der tysk presseensur, men

selvom tyskerne som regel kun lod nyheder, der var til fordel for Det Tredje Rige slippe igennem censuren, så kunne de trods alt ikke i længden skjule, at De Allierede begyndte at blive en alvorlig trussel for Tyskland. Dette kunne dog alt sammen ikke forhindre os tegnere og andre danskere i at leve livet videre, som om krig og besættelse ikke fandtes.

Den nævnte løsslupne stemning kunne f.eks. give sig udslag i den slags løjer, som den netop gjorde en dag, hvor Helge Hau opholdt sig på tegnestuen. Hau var en vældig flink fyr, men han satte aldrig sit lys under en skæppe, men kunne ind imellem i overmod godt finde på at prale lidt med sine egne fortræffeligheder. Det inspirerede en af tegnerne til at foreslå et væddemål om, hvem der kunne spise flest flødebolles. Det hoppede Hau straks på, eller måske rettere sagt: han var for sin troværdigheds skyld nødt til at melde sig som første deltager i væddemålet, idet han påstod at han med lethed kunne sætte 25 flødebolles til livs i løbet af et kvarters tid.

Aftalen lød på, at kunne han ikke spise alle flødebollesne ud i en køre, så skulle han selv betale for hele kassen, og de flødebolles han ikke kunne spise ville derefter blive tværet ud i ansigtet på ham. Disse vilkår accepterede han, og straks derefter gik en anden af tegnerne over til slikbutikken ved siden af Bristol-biografen og købte en kasse med så vidt jeg husker 25-30 flødebolles. Disse begyndte Hau omgående at gnaske i sig, idet han nærmest slugte den ene flødebolle hurtigere end den anden, indtil han på den måde havde nået at spise omkring halvdelen af kassens indhold. Så begyndte det at knibe for ham med resten, for han fik stærke brækfornemmelser og skulle kaste op, og efter at have tvunget endnu nogle få flødebolles i sig, måtte Hau give op. Men det afholdt ikke den, der havde været ovre og købe flødebollesne, i at overholde aftalen og tvære de omkring en halv snes endnu uspiste flødebolles ud i ansigtet og hovedet på den stakkels Hau, som forsøgte at tage det med godt humør. Alle andre end han selv var jo ved at flække af grin over synet af den unægtelig komiske figur, Hau gjorde med flødebollesne smurt ud i ansigtet, så han ikke var til at genkende. Nu kunne han til gengæld ikke klare mere, og i stor hast skyndte han sig ud på toilettet og kastede op.

Mens det endnu var sommer, var der en anden af de næsten daglige fornøjelser og afvekslinger i arbejdet, nemlig flere af tegnernes forkærlighed for den lækre fløderand, man kunne købe henne hos konditoriet La Glace i Skovbogade. I en kort periode hændte det næsten dagligt, at en af os tilbød at hente den herlige spise, og efter at have samlet penge ind fra dem, der bestilte et stykke fløderand, begav budet – nogle gange var det mig - sig til fods af sted til konditoriet, som lå cirka 8 minutters gang fra tegnestuen. Nogle dage var der tale om at hente 5-6 pænt store stykker fløderand ad gangen, som det krævede en vis forsigtighed at transportere hjem til tegnestuen, uden at fløderanden

blev trykket eller smattede sammen. Men efter cirka fjorten dages tid mindskedes trangen til fløderand hos de fleste, og man gik derfor i stedet over til isvafler, som der jo var hurtigere og nemmere adgang til at hente, fordi de kunne købes lige ovre på den anden side af gaden hos slikmutter ved Bristol Bio.

En tredje af de adspredelser og fornøjelser, som i alt fald nogle af medarbejderne på "Fyrtøjet" nød godt af og så frem til, var lørdag eftermiddage, hvor arbejdstiden jo sluttede allerede kl. 14. Da afholdt 'husorkestret' eller rettere sagt 'hus-bandet' i reglen jam sessions. Bandets orkester var i vinteren 1943 blevet til på initiativ af Finn Rosenberg, som selv spillede violin, og det lykkedes ham at formå Bodil Rønnow på mandolin og lejlighedsvis Børge Hamberg på banjo, til at udgøre bandets eller trioens øvrige medlemmer. De tre dygtige amatørmusikere spillede både hver især og sammen aldeles glimrende på hver deres instrument og høstede anerkendende ord og klapsalver for deres indsats.

(Fortsættes i afsnit 56)